

Emnekode : SK-200-1
Kandidatnr. : 5203
Dato : 12.12.2012
Ark nr. : 1 av 10

Oppgave 2.

Å lese betyr ikke lenger bare å kunne lese. En gang var definisjonen på lesing å kunne avkoding og forståelse. Nå er det bare begynnelsen. For å være en funksjonell leser i dag må man i tillegg kunne manøvrere på nettsider, man må kunne velge rette linker, filtrere ut det man ikke trenger, vurdere kritisk det man finner, for så forhåpentligvis å sitte igjen med noe nyttig. Samtidig forventes det også at man skal kunne konsentrere seg om lengre og mer komplekse tekster.

Att dette skrives Anne Manger om i sin artikkel "Når alt finnes på nettet, hva skal vi da med skolebiblioteket?"

Er det mulig å utdanne disse multifunksjonelle leserne? Klarer skolen å møte de utfordringene den digitale utviklingen skaper? Blir dagens elever informasjonskompetente?

Emnekode : SK-200-1
Kandidatnr. : 5203
Dato : 12.12.2012
Ark nr. : 2 av 10

Gjeldende læreplan, Kunnskapsløftet 06, fokuserer på kompetanser, altså hva elevenes endte opplæring skal beherske av ferdigheter og kunnskaper. Ordet "informasjonskompetanse" er ikke nevnt, men det blir ofte definert som en kombinasjon av flere andre ferdigheter. Lesekompetanse er en av de grunnleggende ferdighetene i LK06, det samme er digital kompetanse. Informasjonskompetanse er mer enn disse to lagt på hverandre; - det oppstår nye kompetansebehov når disse møtes. Lesing som avkoding + forståelse, og digital kompetanse som tekniske ferdigheter er grunnlaget for å opparbeide seg evnen til kompetent bruk av informasjon.

I denne oppgaven vil jeg fokusere på hva skolen kan gjøre for å utdanne informasjonskompetente elever. Jeg vil starte med de yngste elevene, og skisse en slags progresjonsplan. Som grunnlag legges jeg det nyere forskning viser når det gjelder leseferdigheter, leseforståelse og informasjonssøkeadferd hos elever. Jeg kommer tilbake til dette underveis.

Emnekode : SK-200-1
Kandidatnr. : 5203
Dato : 12.12.2012
Ark nr. : 3 av 10

Å lære å lese betyr fremdeles å lære å skape mening ut fra symboler. For de yngste elevene er dette ofte første utfordring i skolen. Men det er bare begynnelsen. Snart kommer krav om forståelse og tolkning av det de leser. Allerede her kan lærerne gjøre grunnarbeidet for informasjonskompetansen. Å lære elevene gode lese- og læringsstrategier kan ikke starte for tidlig. Bruner hevdet at alle kan lære alt, bare det presenteres på et akseptabelt nivå. ~~Å lære elevene gode~~ ~~være kan ikke starte for tidlig.~~ Aktuelle strategier for de yngste kan være å arbeide med forforståelse. Ved å aktivere førkunnskapen før en leser en tekst, viser det seg mye enklere å forstå innholdet i teksten når en leser. Det å omforme teksten til en annen modalitet, er også en nyttig måte å arbeide med teksten på. Hvis elevene skal tegne noe de har lest eller hørt, må de konsentrere seg om mer enn bare ~~av~~ avkodning av enkeltord.

Etter hvert som elevene blir eldre, kan det å lage sammendrag av tekster være nyttig. Kåre Kvernvikken har i boka "101 måter å lese leseleser på" beskrevet mange utgaver av denne aktiviteten. Det å måtte formulere en tekst med egne ord, muntlig eller skriftlig, er en oppgave en har mye igjen for. Da må en filtrere ut det vesentligste, og la resten være.

Emnekode : SK-200-1
Kandidatnr. : 5203
Dato : 12.12.2012
Ark nr. : 4 av 10

Det har vist seg at lærerne gjør elevene en bjørnetjeneste ved å fokusere for mye på det å finne faktasvar i tekstene. Fordi dette blir den vanligste oppgavetypen, forledes elevene til å tro at det alltid fins et faktasvar i enhver tekst. Dette blir vanskelig å advare senere, viser det seg. Det betyr ikke at en aldri skal benytte slike oppgaver, men det må gjøres bevisst, og det må ikke være det eneste. Det elevene bringes å trene^{nes} på, er å reflektere og tenke over det teksten sier.

Som en naturlig fortsettelse på dette, kommer det å sammenholde flere tekster eller flere modaliteter i én tekst. Alle lærebøker i skolen i dag er multi-modale, dvs. de benytter flere uttrykksmåter, og elevene må lære å få fullt utbytte av disse tekstene. Bilder og illustrasjoner er sjelden bare til pynt. De kan understreke og underbygge den verbale teksten, eller de kan komplettere den. I noen tilfeller kan de også uttrykke noe annet enn ordene. På samme måte kan to eller flere tekster om samme tema uttrykke noe annet enn én tekst gjør alene. Utfordringen blir da å filtrere ut den informasjonen som er relevant i forhold til oppgaven. Det kan være å finne likheter, å finne motsetninger eller å vite ettes noe nytt.

Emnekode : SK-200-1
Kandidatnr. : 5203
Dato : 12.12.2012
Ark nr. : 5 av 10

Det er naturlig at de yngste elevene får tekstene det skal arbeides med presentert av læreren. Men etter hvert er det et mål at elevene skal finne fram til tekstene selv, blant annet i skolebiblioteket. Dette kan gjelde både trykte og digitale tekster. Da møter elevene mange nye utfordringer.

For å finne fram til en ønsket tekst, må en først og fremst vite hva en vil vite. Eleven må ha et uttalt mål. I tillegg må elevene ha gode nok leseferdigheter til å klare oppgaven. Leseundersøkelser (eks. Pisa/Pirls) har det siste tiåret vist at norske skoleelevers leseferdigheter er middelmådige. (Siste undersøkelse viste en liten ~~oppgave~~ bedring.) Det at elevene selv skal finne fram til og vurdere tekster, kan derfor for mange bli en for vanskelig oppgave, som i hvert fall øker spriket mellom de sterke og de svake elevene. Her er det ekstra viktig at lærer og skolebibliotekar er støttende og veiledende så lenge elevene trenger det. Brunels Stillas-metafor sier at elevene må få hjelp til de kan klare oppgaven på egen hånd. Det vil være store variasjoner i hvor lang tid det vil ta.

Hvis elevene vil finne teksten sin i en trykt bok, er det biblioteksystemet som må være kjent. Eleven må vite hvor på biblioteket er det hensiktsmessig å lete. Det kan kreve bruk av kartotek f. eks.

Emnekode : SK-200-1
Kandidatnr. : 5203
Dato : 12.12.2012
Ark nr. : 6 av 10

I tillegg trenger eleven kunnskap om innholdsfortegnelse og stikkordliste for å finne fram. Når teksten er der, er det å lese og vurdere den neste skritt.

Hvis eleven velges å finne en digital tekst, kan veien dit være forskjellig, men har likevel likhetstrekk. En emneatalog eller søkemotor istedetfor biblioteksystemet, og mest sannsynlig mange flere tekster å velge mellom. I bokhylla er det kanskje fem bøker å velge mellom, mens det på nettet kan være tusenvis av treff. Digitale tekster gir muligheter og utfordringer elevene må lære gode strategier for å kunne håndtere. I tillegg til å kunne lese ordene i teksten, må elevene nå kunne vurdere innholdet. Er dette relevant, er det troverdig, hvem er forfatteren, hvorfor og når er det skrevet, har jeg bruk for dette? Det sier seg selv at dette er oppgaver det kreves mye trening i å mestre. Det kreves også gode modeller.

Gynter hevder (i boka Didaktik 2.0) at hvis ikke lærerne tar i bruk de digitale mulighetene i sine forberedelser, vil de aldri få fotfeste i skolen. Lærerne må være de gode rollemodellene som må til for å få informasjonskompetente elever. I alle faser av dette arbeidet må lærerne vite hvordan det skal gjøres, og da må de selv være fortrolige og komfortable med det. Framgangsmåten må modelleres i

Emnekode : SK-200-1
Kandidatnr. : 5203
Dato : 12.12.2012
Ark nr. : 7 av 10

Klasserommet mange ganger før elevene blir satt til å gjøre oppgavene ~~selv~~ på egen hånd. Forskning viser at elevene alt for fort og alt for ofte blir overlatt til seg selv og Google. Når det i tillegg viser seg at "Google-generasjonen" har alt for stor tro på sine egne ferdigheter når det gjelder arbeid med digitale tekster, er det innlysende at utfordringene er store. Elevene trenger strategier for hvordan de skal takle slike oppgaver, og de trenger erfaringer som tilsier at strategiene er nyttige og hensiktsmessige. Jo tidligere elevene erfarer dette, jo større sjanse er det for at de selv vil benytte strategiene i selvstendig arbeid.

Det betyr at hver gang det kan ha relevans, tar læresen det dryppe informasjonskompetanse i klasserommet. Noen ganger detaljet og målrettet, andre ganger mer indirekte. VanDeusen kalte det å lære det bare "just-in-time", altså akkurat når du trenger det, i motsetning til "just-in-case"; i tilfelle du skulle trenge det.

Dessverre viser det seg at overføringsverdien er liten for elevene. Selv om de har lært strategier og framgangsmåter, faller de tilbake til klipp-og-lim-tendensen når de skal arbeide alene. Da glemmes de det de har lært om kildekritikk og vurdering og forsynes seg av det andre har produsert uten betenkeligheter.

Emnekode : SK-200-1
Kandidatnr. : 5203
Dato : 12.12.2012
Ark nr. : 8 av 10

Kan hende er det motivasjonen det skjøtes på. Hvis hovedmotivasjonen for å gjøre en oppgave er å bli fort følgelig, velges en vel gjøre en snarvei. utfordringen for studenten er da å gi oppgaver som motiverer til å søke og finne, vurdere og sammenholde, bearbeide og shape ny kunnskap. Når elevene selv får utforme sine spørsmål og selv bestemme hva de vil ha svar på, viser det seg at det er lettere å motivere for et mer dyptgående arbeid.

Samtidig med at elevene skal læres opp til å bli informasjonskompetente, forventes det at de også skal opparbeide seg "leskondisjon" og evne til å lese langre, sammenhengende tekster. Det er på mange måter en motsetning til måten digitale tekster ofte leses på. Når en får mange treff på et søk på Google, kan en ikke sette seg ned og lese alt like nøye. lesestrategier som skumlesing og BISON-oversblikk (bilder-ingress-sammendrag,-overskrifter-NB-ord) er nyttige. Men når en ved hjelp av disse og andre utvelgelses-metoder sitter igjen med det viktigste, må en ha evnen til å kunne lese hele teksten. Det krever andre lesestrategier. For forståelse, refleksjon underveis og oppsummering til slutt, kan være en stikk. Dette kreves også modellering og innlæring.

Emnekode : SK-200-1
Kandidatnr. : 5203
Dato : 12.12.2012
Ark nr. : 9 av 10

En annen type tekst som kreves 'kondisjon' av leseren, er skjønnlitteratur. Det viser seg at mange velger bort bøkene med skjønnlitteratur til fordel for enklere, og gjerne kortere, tekster. I skolen blir ofte lesing av skjønnlitteratur påtvinget elevene, og det kan nok gjøre mer skade enn grunn for noen. Det å kunne lese en tekst uten å måtte følge lesestrategier eller tenke på forestående arbeidsoppgaver til teksten, er noe alle burde lære. Det må ikke nødvendigvis være en skjønnlitteraturløsning, elevene kan ha minst like mye glede av en selvvalgt faktabok.

Og lesegleden må ikke underestimeres. Det er nødvendig med opplæring for å takle den enorme mengden med informasjon vi møter, men lesing er ikke bare nyttig, det er også til glede. Lesing for å oppleve noe, snarere enn å lære noe, må ikke drukne i alt det nyttige.

Lærere og skolebibliotekarer har en stor jobb å gjøre når det gjelder å utdanne alle til informasjonskompetente elever. Kanskje mange av dem må begynne med seg selv og sin egen informasjonskompetanse. Som vi har sett er deres rolle som modeller og støttespillere helt avgjørende.

Dette er et svært stort og stadig voksende tema. Etter hvert som den digitale verden kommer opp med nye måter å produsere, presentere og lagre informasjon på, må

Emnekode : SK-200-1
Kandidatnr. : 5203
Dato : 12.12.2012
Ark nr. : 10 av 10

brukesne omdefinere sine behov for kompetanser. Det betyr at skolen også hele tiden må definere sitt behov. Det blir ofte sagt at ungdommen er ekspertene i den digitale verden. Det stemmer ikke helt med forskningsresultatene. Ungdommen er kanskje de ivrigste brukerne, og de raskeste til å ta i bruk det nye, men det er ikke dermed sagt at de klarer å utnytte potensialet, eller at de klarer å navigere i mylderet av informasjon. Men ettersom motivasjon er en viktig faktor i læring, må ~~de~~ de motiveres til å se at hvis ~~de~~ de lærer seg noen fornuftige strategier ~~er~~ er det ingen grenser for hvilken kunnskap ~~de~~ de kan tilegne seg.

Utfordringene skolen møter i forhold til å utdanne informasjonskompetente elever, kan nok ikke løses uten at elever og voksne samarbeider om å definere behovene, sammen bli enige om hvilke spørsmål som må stilles, og så sammen jakte på svarene.